

Byli tu przed nami...

Mennonici na Żutawach

Elbląg 2008

MENNONICI

Byli tu przed nami... przybyli z Niderlandów w połowie XVI wieku, uciekając przed prześladowaniami, schronili się w Polsce, wówczas w jednym z najbardziej tolerancyjnych państw Europy. Mennonici - bo o nich mowa - byli niezwykle i osobliwymi osadnikami. Żyli we wspólnotach i obowiązywały ich wspólne normy, zarówno zakazy, np.: zakaz przyjmowania urzędów, zakaz przysięgi, odmowa służby wojskowej, jak i nakazy, np.: pobożność, pracowitość, dążenie do świętości. Osiedlili się najpierw w dolinie Wisły na Pomorzu, na Żuławach i na innych terenach podmokłych dotąd nie użytkowanych. W swojej ojczyźnie byli przyzwyczajeni do walki z nadmiarem wody, dlatego też w pierwszej kolejności zaczęli usprawniać system odwadniania, budowania kanałów i tam. Sensem życia mennonitów, zwanych również „olędrami” była praca i wiara.

SZLAK „BYLI TU PRZED NAMI... MENNONICI NA ŻULAWACH”

Szlak „Byli tu przed nami...” to ciekawa całoroczna oferta dla osób lubiących spędzać aktywnie czas i wędrować śladami historii. Każdy znajdzie tu coś dla siebie - potomkowie mennonitów odwiedzą miejsca spoczynku swoich bliskich, turyści z Niemiec zobaczą tereny, z którymi niegdyś byli związani, miłośnicy historii i przyrody będą mieli okazję podziwiać osobliwy krajobraz Żuław.

Przygodę zaczynamy na Starym Mieście w Elblągu. Zostawiamy za sobą katedrę Św. Mikołaja i urokliwe kamieniczki udając się w kierunku Malborka ulicą Warszawską. Dalej w stronę Helenowa, aż do pierwszego na naszej trasie cmentarza mennonickiego w miejscowości Wikrowo. Ścieżka rowerowa prowadzi kolejno przez: Jęglownik, Fiszewo, Rozgart, Szaleniec, Stalewo, Zwierzno, Kępniwo, Markusy, Jezioro, Węgle-Żukowo, Jasionno. Są to miejscowości, w których znajdują się unikalne zabytki kultury mennonickiej. Szlak kończy się w miejscowości Gronowo Elbląskie ze względu na dogodnie połączenia komunikacyjne PKP w kierunku Malborka i Gdańska oraz Elbląga.

Krajobraz Żuław

Współczesny krajobraz Żuław to bezleśna, prawie płaska powierzchnia, pocięta licznymi, regularnymi kanałami odprowadzającymi wodę. Tylko lokalnie wyniesione są ponad nią drobne pagórki zajęte zazwyczaj pod zabudowania gospodarcze. Znaczna część Żuław to obszary depresyjne, leżące poniżej poziomu morza. Największy obszar depresyjny rozciąga się wokół jeziora Drużno.

Krajobraz Żuław - rzeka Dzierżoń.
Fot. archiwum UG w Markusach

Cmentarz w Kępniewie

Założony w około XVIII wieku. Zachowało się na tym cmentarzu 140 mogił. Najstarszy nagrobek w formie cippusa pochodzi z 1796 roku.

Cmentarz w Szaleńcu

Założony pod koniec XVIII wieku. Zachowało się 13 steli, najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1806 roku.

**Długość szlaku wynosi około 66 km.
Czas trwania wycieczki około 8 h.**

Cmentarz w Markusach

Założony XVIII wieku na planie prostokąta, z lipową obwiednią zielenią i alejami. Zachowana brama cmentarna i liczne nagrobki w formie steli i obelisków.

Cmentarz mennonicki w Markusach.
Fot. archiwum UG w Gronowie Elbląskim

Cmentarz mennonicki w Markusach,
gm. Markusy. Fot. Krzysztof Effenberg

Kaplica mennonicka w Jeziorze

Została wzniesiona w 1865 roku. W pierwszych latach po wojnie służyła jako kaplica katolicka. Obecnie pusta. Planowane jest tu utworzenie Centrum Pamięci Kultury Mennonickiej. Za kaplicą znajduje się cmentarz z początku XVIII wieku.

Zbór mennonicki z 1865 roku w Jeziorze,
gm. Markusy. Fot. Krzysztof Effenberg

Kościół rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP

Przy kościele znajduje się XVIII wieczny budynek plebanii i miejsce pamięci ofiar I wojny światowej.

Ruiny kościoła w Fiszewie

Wzniesiony w latach 1380 - 1400. Zniszczony w wyniku pożaru w 1948 roku.

Długość szlaku wynosi około 66 km.
Czas trwania wycieczki około 8 h.

Dom podcieniowy w Stalewie z 1751 roku

Dom podcieniowy z 1751 roku w Stalewie gm. Markusy. Fot. Krzysztof Effenberg

BAZA NOCLEGOWA:

Hotel „Gromada” w Elblągu
82-300 Elbląg, ul. Plac Słowiański 2
tel. 048 55 230-61-91
e-mail: hotel@gromada.elblag.pl
www.gromada.elblag.pl

Hotel „Żuławy” w Elblągu
82-300 Elbląg, ul. Królewiecka 126
tel. 048 55 234-57-11, 048 55 232-32-51
fax 048 55 232-95-00
e-mail: hotel@hotel-zulawy.com.pl
www.hotel-zulawy.com.pl

Hotel „Sowa” w Elblągu
82-300 Elbląg, ul. Grunwaldzka 49
tel. 048 55 233-74-22, fax 048 55 233-80-49
www.sowa.elblag.biz.pl

Camping nr 61 w Elblągu
82-300 Elbląg, ul. Panieńska 14
tel. 048 55 641-86-66
e-mail: camping@camping61.com.pl
www.camping61.com.pl

Pompa parowa - XIX wiek w Różanach,
gm. Gronowo Elbląskie. Fot. Krzysztof Effenberg

Zajazd PODR w Starym Polu
82-220 Stare Pole, ul. Marynarki Wojennej 21
tel. 048 55 270-11-11, 048 55 270 11 50
www.podr.pl

Gospodarstwo Agroturystyczne „Pod Sosnami” w Jegłowniku
Marianna Danowska
82-335 Jegłownik, ul. Malborska 51
tel. 048 55 232-76-53, 607-113-067

Gospodarstwo Agroturystyczne w Krzewsku
Ewa Domian, Krzewsk 80
Tel. 048 55 231 75 20

Urząd Gminy Markusy

82-325 Markusy
tel. 048 55 239-43-50, fax 048 55 239-43-54
e-mail: markusy@data.pl
www.markusy-ug.bip-wm.pl

Urząd Gminy Gronowo Elbląskie

ul. Łączności 3
82-335 Gronowo Elbląskie
tel. 048 55 231-56-13, fax 048 55 231-56-23
e-mail: gronowo_elblaskie@data.pl
www.gminagronowo.pl

**Stowarzyszenie Łączy Nas Kanał Elbląski
Lokalna Grupa Działania w Elblągu**

ul. Jana Amosa Komeńskiego 40
tel. 048 55 239-49-61, fax 048 55 643-58-45
e-mail: biuro@kanal-elblaski-lgd.pl
www.kanal-elblaski-lgd.pl

Przygotowanie do druku:

Tekst: Anna Karpiuk - Urząd Gminy Markusy, Magdalena Wróblewska
- Urbaniak - Urząd Gminy Gronowo Elbląskie
Stanisława Pańczuk, Bożena Łysy - Stowarzyszenie Łączy Nas Kanał Elbląski
Lokalna Grupa Działania w Elblągu

Fotografie: archiwum UG w Gronowie Elbląskim i Markusach
Marek Murdzia, Magdalena Wróblewska - Urbaniak - archiwum autora

Rysunek mapowy: Maciej Urbaniak, Sebastian Stawski

Opracowanie graficzne i skład: Arkadiusz Misiak

Druk: Zakład Poligraficzny „Elgraf”, 82-300 Elbląg,
ul. Jana Amosa Komeńskiego 19a

Szkola Podstawowa w Zwierniu,
gln. Markusy, Fot. Marek Murdzia

Gmina Gronowo Elbląskie
e-mail: gronowo_elblaskie@data.pl
www.gminagronowo.pl

Gmina Markusy
e-mail: markusy@data.pl
www.markusy-ug.bip-wm.pl

Projekt Nr L_02_096_06 pn. „Łączy nas Kanał Elbląski - realizacja ZSRW KE” Stowarzyszenia Łączy Nas Kanał Elbląski Lokalna Grupa Działania w Elblągu współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej - Sekcja Orientacji i budżetu państwa w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”; Działanie 2.7. „Pilotażowy Program LEADER+”